

Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Marea Cameră)

22 noiembrie 2022*

„Trimitere preliminară – Spațiul de libertate, securitate și justiție – Articolele 4, 7 și 19 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene – Interzicerea tratamentelor inumane sau degradante – Respectarea vieții private și de familie – Protecția în caz de strămutare, expulzare sau extrădare – Drept de ședere pentru motive medicale – Standardele și procedurile comune aplicabile în statele membre pentru returnarea resortisanților țărilor terțe aflați în situație de ședere ilegală – Directiva 2008/115/CE – Resortisant al unei țări terțe care suferă de o boală gravă – Tratament medical prin care se urmărește atenuarea durerii – Tratament indisponibil în țara de origine – Condiții în care îndepărtarea trebuie să fie amânată”

În cauza C-69/21,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de rechtbank Den Haag (Tribunalul din Haga, Țările de Jos), prin decizia din 4 februarie 2021, primită de Curte la 4 februarie 2021, în procedura

X

împotriva

Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid,

CURTEA (Marea Cameră),

compusă din domnul K. Lenaerts, președinte, domnul L. Bay Larsen, vicepreședinte, doamna K. Jürimäe, domnii C. Lycourgos (raportor), E. Regan, M. Safjan, P. G. Xuereb și D. Gratsias și doamna M. L. Arastey Sahún, președinți de cameră, domnii S. Rodin și F. Biltgen, doamna I. Ziemele și domnii J. Passer, M. Gavalec și Z. Csehi, judecători,

avocat general: domnul P. Pikamäe,

grefier: doamna M. Ferreira, administratoare principală,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 7 martie 2022,

luând în considerare observațiile prezentate:

– pentru X, de J. W. F. Noot, advocaat;

* Limba de procedură: neerlandeza.

- pentru guvernul neerlandez, de M. K. Bulterman și C. S. Schillemans, în calitate de agenți;
- pentru Comisia Europeană, de P. J. O. Van Nuffel, C. Cattabriga și A. Katsimerou, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 9 iunie 2022,

pronunță prezenta

Hotărâre

- 1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolelor 1, 4 și 7, precum și a articolului 19 alineatul (2) din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (denumită în continuare „carta”) și a Directivei 2008/115/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 decembrie 2008 privind standardele și procedurile comune aplicabile în statele membre pentru returnarea resortisanților țărilor terțe aflați în situație de ședere ilegală (JO 2008, L 348, p. 98).
- 2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între X, pe de o parte, și Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (secretarul de stat pentru justiție și securitate, Țările de Jos) (denumit în continuare „secretarul de stat”), pe de altă parte, în legătură cu legalitatea unei proceduri de returnare inițiate de acesta împotriva lui X.

Cadrul juridic

Dreptul internațional

- 3 Convenția privind statutul refugiaților, semnată la Geneva la 28 iulie 1951 [*Recueil des traités des Nations unies*, vol. 189, p. 150, nr. 2545 (1954)], astfel cum a fost modificată prin Protocolul privind statutul refugiaților, încheiat la New York la 31 ianuarie 1967, cuprinde articolul 33, intitulat „Interdicția de expulzare și returnare”, care prevede la alineatul 1:

„Niciun stat contractant nu va expulza sau returna, în niciun fel, un refugiat peste frontierele teritoriilor unde viața sau libertatea sa ar fi amenințate pe motive de rasă, religie, naționalitate, apartenență la un anumit grup social sau opinii politice.”

Dreptul Uniunii

- 4 Considerentele (2) și (4) ale Directivei 2008/115 au următorul cuprins:

„(2) Consiliul European de la Bruxelles din 4 și 5 noiembrie 2004 a recomandat instituirea unei politici eficiente de îndepărtare și returnare, bazată pe standarde comune, pentru ca persoanele în cauză să fie returnate într-o manieră umană și cu respectarea deplină a drepturilor lor fundamentale și a demnității lor.

[...]

(4) Este necesară stabilirea unor norme clare, transparente și echitabile care să asigure o politică de returnare eficientă, ca element necesar al unei politici bine gestionate în domeniul migrației.”

5 Articolul 2 alineatul (2) din această directivă prevede:

„Statele membre pot decide să nu aplice prezenta directivă resortisanților țărilor terțe care:

- (a) fac obiectul unui refuz de intrare, în conformitate cu articolul 13 din [Regulamentul (CE) nr. 562/2006 al Parlamentului European și al Consiliului din 15 martie 2006 de instituire a unui Cod comunitar privind regimul de trecere a frontierelor de către persoane (Codul frontierelor Schengen) (JO 2006, L 105, p. 1, Ediție specială, 19/vol. 8, p. 5)], sau care sunt reținuți sau prinși de către autoritățile competente în cazul unei treceri ilegale pe cale terestră, maritimă sau aeriană a frontierei externe a unui stat membru și care nu au obținut ulterior o autorizație sau un drept de ședere în statul membru respectiv;
- (b) fac obiectul returnării ca sancțiune de drept penal sau ca urmare a unei sancțiuni de drept penal, în conformitate cu dreptul intern, sau fac obiectul unor proceduri de extrădare.”

6 Articolul 3 din directiva menționată prevede:

„În sensul prezentei directive, se aplică următoarele definiții:

[...]

3. «returnare» înseamnă procesul de întoarcere a unui resortisant al unei țări terțe – fie prin respectarea voluntară a unei obligații de returnare, fie prin aplicarea forțată a acesteia – în:

- țara de origine sau
- o țară de tranzit în conformitate cu acordurile comunitare sau bilaterale de readmisie sau alte acorduri sau
- o altă țară terță, în care resortisantul în cauză al unei țări terțe decide în mod voluntar să se întoarcă și în care acesta va fi acceptat;

[...]”

7 Articolul 4 alineatul (3) din aceeași directivă prevede:

„Prezenta directivă nu aduce atingere dreptului statelor membre de a adopta sau de a menține dispoziții mai favorabile pentru persoanele cărora li se aplică prezenta directivă, cu condiția ca acestea să fie în conformitate cu prezenta directivă.”

8 Articolul 5 din Directiva 2008/115 prevede:

„La punerea în aplicare a prezentei directive, statele membre acordă atenția cuvenită:

- (a) intereselor superioare ale copilului;

(b) vieții de familie;

(c) stării de sănătate a resortisantului în cauză al unei țări terțe;

și respectă principiul nereturnării.”

9 Articolul 6 alineatele (1) și (4) din această directivă prevede:

„(1) Statele membre emit o decizie de returnare împotriva oricărui resortisant al unei țări terțe aflat în situație de ședere ilegală pe teritoriul lor, fără a aduce atingere excepțiilor menționate la alineatele (2)-(5).

[...]

(4) Statele membre pot decide în orice moment să acorde un permis de ședere autonom sau orice altă autorizație care conferă un drept de ședere, din motive de compasiune, umanitare sau de altă natură, unui resortisant al unei țări terțe aflat în situație de ședere ilegală pe teritoriul lor. În acest caz, nu se emite nicio decizie de returnare. În cazul în care a fost deja eliberată o decizie de returnare, aceasta este retrasă sau suspendată pe durata de valabilitate a permisului de ședere sau a unei alte autorizații care conferă un drept de ședere.”

10 Articolul 8 din directiva menționată, intitulat „Îndepărtarea”, prevede la alineatul (1):

„Statele membre iau toate măsurile necesare pentru a executa decizia de returnare dacă nu a fost acordat un termen pentru plecarea voluntară în conformitate cu articolul 7 alineatul (4) sau dacă obligația de returnare nu a fost îndeplinită în timpul perioadei pentru plecarea voluntară acordată în conformitate cu articolul 7.”

11 Potrivit articolului 9 din aceeași directivă:

„(1) Statele membre amână îndepărtarea:

(a) în cazul în care aceasta ar încălca principiul nereturnării sau

(b) pe durata acordării unui efect suspensiv în conformitate cu articolul 13 alineatul (2).

(2) Statele membre pot amâna îndepărtarea pentru o perioadă corespunzătoare, în funcție de circumstanțele specifice fiecărui caz. Statele membre iau în considerare în special:

(a) starea fizică sau capacitatea mintală a resortisantului țării terțe;

(b) motive de ordin tehnic, cum ar fi lipsa mijloacelor de transport sau imposibilitatea de îndepărtare datorită lipsei identificării.

[...]”

Dreptul neerlandez

- 12 Articolul 64 din wet tot algehele herziening van de Vreemdelingenwet (Vreemdelingenwet 2000) (Legea de revizuire generală a Legii din 2000 privind străinii) din 23 noiembrie 2000 (Stb. 2000, nr. 495), în versiunea aplicabilă litigiului principal (denumită în continuare „Legea privind străinii”), dispune:

„Returnarea la frontieră se amână atât timp cât starea de sănătate a străinului sau a unui membru al familiei sale nu îi permite să călătorească.”

- 13 Vreemdelingencirculaire 2000 (Circulara din 2000 privind străinii), în versiunea aplicabilă litigiului principal (denumită în continuare „Circulara privind străinii”), prevede:

„[...]”

7. Nereturnarea la frontieră pentru motive de sănătate

7.1 Dispoziții generale

[Immigratie- en naturalisatiedienst (IND) (Serviciul pentru Imigrație și Naturalizări, Țările de Jos)] poate acorda amânarea plecării în temeiul articolului 64 din Legea privind străinii atunci când:

- din punct de vedere medical, străinul nu este în măsură să călătorească sau
- există un risc real de încălcare a articolului 3 din [Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950], din motive medicale.

7.1.1 Străinul nu este în măsură să călătorească

Străinul beneficiază de o amânare în temeiul articolului 64 din Legea privind străinii dacă [Bureau Medische Advisering (BMA) (Biroul de consiliere medicală al Ministerului Securității și Justiției, Țările de Jos)] stabilește că, din punct de vedere medical, starea de sănătate a străinului sau a unui membru al familiei sale nu îi permite să călătorească.

[...]”

7.1.3 Risc real de încălcare a articolului 3 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale din motive medicale

Străinul beneficiază de o amânare a plecării în temeiul articolului 64 din Legea privind străinii atunci când există un risc real de încălcare a articolului 3 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale din motive medicale.

Nu există un risc real de încălcare a articolului 3 din această convenție decât atunci când:

- din avizul BMA reiese că lipsa tratamentului medical va duce, cel mai probabil, la o urgență medicală și

- tratamentul medical necesar nu este disponibil în țara de origine sau de reședință permanentă sau
- deși tratamentul medical este disponibil, acesta pare să nu fie în mod vădit accesibil.

Situația de urgență medicală

Prin «situație de urgență medicală», IND înțelege situația în care străinul suferă de o afecțiune despre care s-a stabilit, în stadiul actual al cunoștințelor medicale și științifice, că lipsa tratamentului ar duce, în termen de trei luni, la deces, invaliditate sau o altă formă de vătămare corporală sau psihică gravă.

[...]”

Litigiul principal și întrebările preliminare

- 14 X este un resortisant rus născut în anul 1988 care, la vârsta de 16 ani, a dezvoltat o formă rară de cancer de sânge pentru care primește în prezent îngrijiri medicale în Țările de Jos. Tratamentul său medical constă printre altele în flebotomii și în administrarea de canabis medicinal în scop analgezic. Administrarea acestui tratament medical pe bază de canabis medicinal nu este permisă în Rusia.
- 15 La 31 octombrie 2013, X a introdus o primă cerere de azil în Țările de Jos. Secretarul de stat a considerat însă că Regatul Suediei era statul membru responsabil de examinarea acestei cereri.
- 16 La 13 decembrie 2013, X a solicitat, în temeiul articolului 64 din Legea privind străinii, amânarea plecării sale din cauza stării sale de sănătate. Prin decizia din 24 decembrie 2013, secretarul de stat a respins această cerere.
- 17 La 19 mai 2016, X a introdus o nouă cerere de azil în Țările de Jos, întrucât termenul în care putea fi transferat în Suedia expirase între timp. În susținerea acestei noi cereri, X a arătat că tratamentul medical care i-a fost administrat în Rusia pentru a combate durerea legată de boala sa i-a produs efecte secundare și că a descoperit că administrarea de canabis medicinal îi era mai benefică ținând seama de starea sa de sănătate. Întrucât consumul de canabis medicinal nu este permis în țara sa de origine, X a cultivat în această țară plante de canabis în scopuri medicinale, ceea ce l-a expus unor dificultăți atât de mari în țara menționată încât solicită în prezent acordarea unei protecții internaționale. Pe de altă parte, cu ocazia acestei cereri de azil, X a solicitat o amânare a îndepărtării sale, în temeiul articolului 64 din Legea privind străinii.
- 18 Prin decizia din 29 martie 2018, după ce a primit avizul BMA, secretarul de stat a respins cererea de azil formulată de X, considerând că problemele pe care pretindea că le-a întâlnit în Rusia din cauza cultivării canabisului pentru uzul personal nu erau credibile. El a decis de asemenea că X nu putea obține un alt permis de ședere și a respins cererea acestuia de suspendare, în temeiul articolului 64 din Legea privind străinii, a executării obligației sale de returnare.
- 19 Prin hotărârea din 20 decembrie 2018, rechtbank Den Haag (Tribunalul din Haga, Țările de Jos) a anulat în parte această decizie. Deși această instanță a admis că X nu putea solicita nici statutul de refugiat, nici pe cel de beneficiar al protecției subsidiare, ea a dispus totuși reexaminarea de către secretarul de stat atât a argumentației lui X întemeiate pe dreptul său de a obține un permis de

ședere în temeiul articolului 8 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 (denumită în continuare „CEDO”), cât și a cererii sale bazate pe articolul 64 din Legea privind străinii. Această hotărâre a fost confirmată printr-o hotărâre a Raad van State (Consiliul de Stat, Țările de Jos) din 28 martie 2019.

- 20 La 19 februarie 2020, secretarul de stat a refuzat din nou să îi acorde lui X un drept de ședere pentru o perioadă limitată întemeiat pe articolul 8 din CEDO, precum și o amânare a îndepărtării sale. În plus, acesta a adoptat o decizie de returnare care îl obliga pe X să părăsească teritoriul neerlandez în termen de patru săptămâni.
- 21 X a introdus o acțiune împotriva acestei decizii de returnare la instanța de trimitere. El consideră că trebuie să i se elibereze un permis de ședere în temeiul articolului 8 din CEDO sau că, cel puțin, trebuie să i se acorde o amânare a îndepărtării sale în temeiul articolului 64 din Legea privind străinii. În această privință, el susține că tratamentul analgezic pe bază de cannabis medicinal care îi este administrat în Țările de Jos este esențial în așa măsură pentru el încât nu ar mai putea duce o viață decentă dacă acest tratament ar fi întrerupt. El afirmă în special că, în cazul întreruperii tratamentului menționat, durerea ar fi atât de mare încât nu ar mai putea dormi sau mânca, ceea ce ar avea consecințe semnificative nu numai asupra stării sale fizice, ci și asupra stării sale psihice, făcându-l să devină depresiv și cu tendințe de suicid.
- 22 Potrivit instanței de trimitere, din Hotărârea din 18 decembrie 2014, M'Bodj (C-542/13, EU:C:2014:2452), reiese că starea de sănătate a unui resortisant al unei țări terțe nu poate justifica acordarea beneficiului protecției subsidiare în favoarea acestuia. În plus, este cert că X nu mai solicită obținerea statutului de refugiat.
- 23 Cu toate acestea, în primul rând, instanța amintită arată că, în conformitate cu reglementarea neerlandeză, îndepărtarea poate fi amânată atunci când, din punct de vedere medical, resortisantul străin în cauză nu este în măsură să călătorească sau există un risc real de încălcare a articolului 3 din CEDO pentru motive medicale.
- 24 A doua situație ar presupune ca din avizul BMA să reiasă, pe de o parte, că întreruperea tratamentului medical în cauză ar genera pentru persoana interesată, după toate probabilitățile, o „situație de urgență medicală”, în sensul punctului 7.1.3 din Circulara privind străinii, și, pe de altă parte, că tratamentul medical adecvat nu este disponibil în țara de destinație sau că resortisantul străin în cauză nu ar putea avea acces la acesta.
- 25 În avizul emis la cererea secretarului de stat, BMA a indicat printre altele că, deși era previzibil ca, în lipsa flebotomiilor, X să se afle, pe termen scurt, într-o asemenea „situație de urgență medicală”, un astfel de tratament era totuși disponibil în Rusia. În schimb, BMA a considerat că, întrucât efectul medicinal al cannabisului nu a fost demonstrat, era imposibil să se pronunțe asupra consecințelor pe care le-ar avea asupra lui X întreruperea tratamentului său analgezic pe bază de cannabis medicinal. El a arătat totodată că nu fusese semnalată nicio tulburare legată de durere care să indice riscul morții lui X sau al vreunei stări de dependență în actele obișnuite ale vieții sale. Prin urmare, acesta a apreciat că nu se putea afirma că utilizarea cannabisului medicinal ar permite să se prevină apariția, pe termen scurt, a unei asemenea „situații de urgență medicală”. BMA a considerat de asemenea că pe piață existau suficiente alte analgezice care îi puteau fi administrate lui X.

- 26 Potrivit instanței de trimitere, din informațiile prezentate de X reiese însă că medicii care îl tratează pe acesta din urmă consideră că utilizarea canabisului medicinal constituie singurul tratament adecvat împotriva durerii pentru persoana interesată. Această instanță apreciază, pe de altă parte, că X a demonstrat că tratamentul pe bază de canabis medicinal nu este prescris și utilizat decât atunci când celelalte soluții împotriva durerii sunt nu numai ineficiente, ci și contraindicate.
- 27 Instanța de trimitere constată, pe de altă parte, că în Rusia nu este disponibil niciun tratament analgezic adecvat. Prin urmare, dacă îndepărtarea lui X nu ar fi amânată, tratamentul împotriva durerii administrat acestuia ar fi întrerupt, iar intensitatea acesteia din urmă ar crește. În schimb, nu ar fi posibil să se stabilească dacă creșterea durerii lui X, ca urmare a întreruperii tratamentului său, ar provoca o agravare a bolii sale, chiar dacă, având în vedere informațiile de care dispune această instanță, este probabil să nu se întâmple acest lucru. Înainte de a solicita efectuarea unei expertize medicale referitoare la creșterea durerii cu care X ar risca să se confrunte ca urmare a opririi tratamentului pe bază de canabis medicinal, instanța menționată apreciază că este necesar, printr-o interpretare a dreptului Uniunii, să se stabilească modul în care trebuie luat în considerare un asemenea parametru.
- 28 În al doilea rând, instanța de trimitere arată că, potrivit unei jurisprudențe constante a Raad van State (Consiliul de Stat), întemeiată pe condiția unei deteriorări rapide a stării de sănătate a persoanei interesate, în sensul Hotărârii Curții Europene a Drepturilor Omului din 13 decembrie 2016, Paposhvili împotriva Belgiei (CE:ECHR:2016:1213JUD004173810) (denumită în continuare „Hotărârea Paposhvili”), numai consecințele medicale care survin în cele trei luni de după întreruperea tratamentului medical administrat persoanei interesate trebuie să fie luate în considerare pentru a se stabili dacă o asemenea întrerupere ar genera o „situație de urgență medicală”, în sensul punctului 7.1.3 din Circulara privind străinii.
- 29 Potrivit instanței de trimitere, Curtea Europeană a Drepturilor Omului nu a fixat însă niciun termen explicit în Hotărârea Paposhvili. Prin urmare, ar fi necesar să se stabilească dacă este posibil ca consecințele legate de întreruperea tratamentului medical al unui resortisant al unei țări terțe grav bolnav, în cazul returnării în țara sa de origine, să nu intre sub incidența articolului 4 din cartă decât în cazul în care survin într-o perioadă de trei luni, oricare ar fi afecțiunile medicale și oricare ar fi consecințele medicale care se pot produce după această întrerupere.
- 30 În al treilea rând, această instanță arată că Raad van State (Consiliul de Stat) a statuat că, în conformitate cu Hotărârea din 16 februarie 2017, C. K. și alții (C-578/16 PPU, EU:C:2017:127), articolul 64 din Legea privind străinii impune de asemenea să se aprecieze dacă îndepărtarea ca atare a unui resortisant al unei țări terțe care prezintă o afecțiune fizică sau psihică deosebit de gravă poate genera un risc real de încălcare a articolului 3 din CEDO. Totuși, această apreciere ar trebui să intervină numai în cadrul examinării condițiilor în care resortisantul străin în cauză poate să călătorească. Ar rezulta, pe de o parte, că Biroului de consiliere medicală nu i se solicită niciodată să evalueze dacă procesul de îndepărtare, ca atare, a resortisantului respectiv al unei țări terțe riscă să aibă consecințe medicale care apar, după ce acesta a fost îndepărtat, în țara de destinație și, pe de altă parte, că aceste consecințe nu sunt luate în considerare pentru a se stabili dacă o „situație de urgență medicală”, în sensul punctului 7.1.3 din Circulara privind străinii, se opune unei asemenea îndepărtări.

- 31 Prin urmare, o asemenea examinare ar putea cu greu să împiedice amânarea îndepărtării persoanei interesate chiar și atunci când ar putea exista temeri că starea de sănătate mintală a acesteia, precum un risc de sinucidere generat de îndepărtarea însăși, se va înrăutăți.
- 32 Instanța de trimitere se întreabă însă dacă se poate mulțumi să aprecieze dacă consecințele medicale ale îndepărtării persoanei interesate rămân limitate, prin intermediul anumitor ajustări, la durata acesteia. Ea arată în plus că, în cazul lui X, tratamentul pe bază de cannabis medicinal nu ar putea fi administrat în cursul îndepărtării propriu-zise și că X a susținut că creșterea durerii sale l-ar face să devină depresiv și cu tendințe de suicid.
- 33 În al patrulea rând, această instanță apreciază că trebuie să se stabilească dacă gravitatea stării de sănătate a unui resortisant al unei țări terțe și faptul că acesta primește un tratament medical în statul membru în care locuiește în mod ilegal pot constitui elemente ale vieții sale private a căror respectare trebuie să fie asigurată, în temeiul articolului 7 din cartă și al articolului 8 din CEDO.
- 34 Mai precis, instanța menționată se întreabă dacă autoritățile competente ale unui stat membru sunt obligate să examineze dacă trebuie să se acorde, în temeiul dreptului la respectarea vieții private, un drept de ședere unui asemenea resortisant și dacă respectarea vieții private a persoanei interesate constituie un element care trebuie luat în considerare în vederea soluționării cererii acestuia având ca obiect amânarea măsurii de îndepărtare care îl vizează.
- 35 În aceste condiții, rechtbank Den Haag (Tribunalul din Haga) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze următoarele întrebări preliminare:
- „1) O creștere semnificativă a intensității durerii din cauza lipsei unui tratament medical, în cazul unui tablou clinic neschimbat, poate constitui o situație care contravine articolului 19 alineatul (2) din [cartă] coroborat cu articolele 1 și 4 din aceasta, dacă nu este permisă o amânare a obligației de returnare rezultate din [Directiva 2008/115]?
- 2) Stabilirea unui termen fix în care consecințele lipsei unui tratament medical trebuie să se materializeze pentru ca impedimentele medicale pentru o obligație de returnare rezultată din [Directiva 2008/115] să trebuiască să fie acceptate este compatibilă cu articolul 4 din cartă coroborat cu articolul 1 din aceasta? Dacă stabilirea unui termen fix nu încalcă dreptul Uniunii, unui stat membru îi este permis să stabilească un termen general care să fie identic pentru toate afecțiunile medicale și pentru toate consecințele medicale posibile?
- 3) Prevederea că consecințele returnării efective trebuie evaluate numai atunci când se examinează dacă și în ce condiții străinul poate călători este compatibilă cu articolul 19 alineatul (2) din cartă coroborat cu articolele 1 și 4 din aceasta și cu [Directiva 2008/115]?
- 4) Articolul 7 din cartă coroborat cu articolele 1 și 4 din aceasta, în contextul [Directivei 2008/115], impune ca situația medicală a străinului și tratamentul pe care îl urmează pentru aceasta în statul membru să fie evaluate atunci când se examinează dacă considerații legate de viața privată trebuie să determine autorizarea șederii? Articolul 19 alineatul (2) din cartă coroborat cu articolele 1 și 4 din aceasta, în contextul Directivei 2008/115, impune ca, pentru a evalua dacă problemele medicale pot constitui impedimente în calea expulzării, trebuie luate în considerare viața privată și cea de familie, în sensul articolului 7 din cartă?”

Cu privire la întrebările preliminare

Cu privire la competența Curții și la admisibilitatea întrebărilor preliminare

- 36 Guvernul neerlandez contestă, în primul rând, admisibilitatea întrebărilor preliminare adresate, întrucât acestea ar fi premature. Astfel, înainte de a adresa întrebări Curții, instanța de trimitere ar fi trebuit să respingă cererea lui X de a i se recunoaște un drept de ședere pe teritoriul neerlandez, întrucât Directiva 2008/115 nu îi este aplicabilă decât dacă acest resortisant al unei țări terțe locuiește în mod ilegal pe teritoriul respectiv.
- 37 Cu toate acestea, instanțele naționale sunt libere să adreseze întrebări Curții în orice moment al procedurii pe care îl consideră adecvat, chiar și într-un stadiu incipient al acesteia (a se vedea în acest sens Hotărârea din 5 octombrie 2010, Elchinov, C-173/09, EU:C:2010:581, punctul 26, și Hotărârea din 14 noiembrie 2018, Memoria și Dall’Antonia, C-342/17, EU:C:2018:906, punctul 33).
- 38 În speță, din decizia de trimitere reiese că secretarul de stat a respins cererea de azil a lui X, astfel încât acesta se află, în principiu, în situație de ședere ilegală pe teritoriul neerlandez și, în consecință, intră în domeniul de aplicare al Directivei 2008/115, cu excepția situației în care este eligibil pentru acordarea unui drept de ședere pe acest teritoriu în temeiul, printre altele, al dreptului Uniunii, ceea ce constituie tocmai obiectul celei de a patra întrebări preliminare.
- 39 Rezultă că este necesar să se înlăture argumentația guvernului neerlandez întemeiată pe caracterul pretins prematur al întrebărilor preliminare.
- 40 În al doilea rând, guvernul neerlandez apreciază că a doua întrebare preliminară nu prezintă relevanță pentru soluționarea litigiului principal, întrucât urmărește în esență să se stabilească dacă un stat membru poate impune ca deteriorarea stării de sănătate a resortisantului în cauză al unei țări terțe, cu privire la care există temeri în caz de returnare, să se manifeste într-un termen fix după aceasta. Or, un asemenea termen nu ar fi un element determinant în cadrul litigiului principal, întrucât refuzul de a amâna îndepărtarea lui X a fost justificat în esență prin motivul că nu existau temeri pe termen scurt cu privire la nicio „situație de urgență medicală”, în sensul punctului 7.1.3 din Circulara privind străinii, în țara sa de origine, deoarece durerea lui X nu ar fi legată de simptomele bolii sale și ar exista tratamente de substituție în această țară.
- 41 În această privință, rezultă dintr-o jurisprudență constantă a Curții că numai instanța națională sesizată cu soluționarea litigiului și care trebuie să își asume răspunderea pentru hotărârea judecătorească ce urmează a fi pronunțată are competența să aprecieze, luând în considerare particularitățile cauzei principale, relevanța întrebării pe care o adresează Curții. În consecință, în cazul în care întrebarea adresată are ca obiect interpretarea sau validitatea unei norme a dreptului Uniunii, Curtea este, în principiu, obligată să se pronunțe. Rezultă că o întrebare preliminară care privește dreptul Uniunii beneficiază de o prezumție de relevanță. Refuzul Curții de a se pronunța asupra unei astfel de întrebări nu este posibil decât atunci când este evident că interpretarea solicitată a dreptului Uniunii nu are nicio legătură cu realitatea ori cu obiectul litigiului principal, atunci când problema este de natură ipotetică ori atunci când Curtea nu dispune de elementele de fapt și de drept necesare pentru a răspunde în mod util la întrebările care i-au fost adresate (Hotărârea din 7 septembrie 2022, Cilevičs și alții, C-391/20, EU:C:2022:638, punctele 41 și 42).

- 42 Or, contrar celor susținute de guvernul neerlandez, interpretarea dreptului Uniunii solicitată în a doua întrebare preliminară nu pare a fi vădit lipsită de legătură cu obiectul litigiului principal.
- 43 Astfel, după cum a subliniat în esență domnul avocat general la punctul 35 din concluzii, este cert că decizia de returnare adoptată în privința lui X s-a întemeiat printre altele pe faptul că nicio „situație de urgență medicală”, în sensul punctului 7.1.3 din Circulara privind străinii, nu s-ar produce pe termen scurt în cazul returnării acestuia în țara sa de origine. Or, din decizia de trimitere reiese cu claritate că, în temeiul reglementării neerlandeze, existența unei asemenea „situații de urgență medicală” se apreciază în lumina termenului de trei luni menționat în Circulara privind străinii, tocmai un astfel de termen făcând obiectul celei de a doua întrebări preliminare.
- 44 În plus, din cadrul factual definit de instanța de trimitere reiese că durerile lui X trebuie considerate ca fiind cauzate de boala de care suferă acesta și că, în ceea ce privește durerile respective, în țara sa de origine nu este disponibil niciun tratament de substituție. Or, întrebările referitoare la interpretarea dreptului Uniunii sunt adresate de instanța națională în cadrul normativ și factual pe care îl definește sub propria răspundere și a cărei exactitate Curtea nu are competența să o verifice. Prin urmare, indiferent care sunt criticile emise de guvernul neerlandez la adresa aprecierilor factuale ale instanței de trimitere, examinarea celei de a doua întrebări preliminare trebuie să fie efectuată pe baza acestor aprecieri (a se vedea în acest sens Hotărârea din 7 aprilie 2022, *Caixabank*, C-385/20, EU:C:2022:278, punctele 34 și 38, precum și jurisprudența citată).
- 45 Rezultă că a doua întrebare preliminară este admisibilă.
- 46 În ceea ce privește, în al treilea rând, a patra întrebare preliminară, trebuie arătat, pe de o parte, că, contrar celor susținute de guvernul neerlandez, această întrebare nu privește interpretarea articolului 8 din CEDO, ci pe cea a articolului 7 din cartă coroborat cu alte dispoziții ale acesteia, precum și ale Directivei 2008/115.
- 47 În consecință, Curtea este competentă să răspundă la această întrebare.
- 48 Pe de altă parte, acest guvern susține că întrebarea menționată este inadmisibilă pentru motivul că instanța de trimitere ar urmări să se stabilească dacă articolul 7 din cartă trebuie să fie interpretat în sensul că lui X trebuie să i se recunoască un drept de ședere în Țările de Jos, deși nicio dispoziție materială a dreptului Uniunii nu i-ar permite acestuia să beneficieze de un asemenea drept de ședere.
- 49 În această privință, este suficient să se arate că problema dacă interpretarea Directivei 2008/115 coroborată cu articolul 7 din cartă poate conduce la recunoașterea, pentru un resortisant al unei țări terțe, într-o situație precum cea în discuție în litigiul principal, a unui drept de ședere pe teritoriul unui stat membru ține, în orice caz, de aprecierea pe fond a acestei întrebări.
- 50 Prin urmare, a patra întrebare preliminară este admisibilă.

Cu privire la prima și la a doua întrebare

- 51 Prin intermediul primei și al celei de a doua întrebări, care este necesar să fie examinate împreună, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă Directiva 2008/115 coroborată cu articolele 1 și 4, precum și cu articolul 19 alineatul (2) din cartă trebuie să fie interpretată în

sensul că se opune adoptării unei decizii de returnare sau a unei măsuri de îndepărtare în privința unui resortisant al unei țări terțe aflat în situație de ședere ilegală pe teritoriul unui stat membru și care suferă de o boală gravă, care ar fi expus, în țara terță în care ar fi îndepărtat, riscului unei creșteri semnificative a durerii cauzate de boala respectivă, din cauza interzicerii în acea țară a singurului tratament analgezic eficace. Ea solicită de asemenea să se stabilească dacă un stat membru poate să prevadă un termen strict în cursul căruia o asemenea creștere trebuie să se poată materializa pentru ca această decizie de returnare sau această măsură de îndepărtare să poată fi împiedicată.

- 52 În primul rând, trebuie subliniat că, *primo*, sub rezerva excepțiilor prevăzute la articolul 2 alineatul (2) din Directiva 2008/115, aceasta din urmă se aplică oricărui resortisant al unei țări terțe aflat în situație de ședere ilegală pe teritoriul unui stat membru. Pe de altă parte, din moment ce resortisantul unei țări terțe intră în domeniul de aplicare al directivei amintite, el trebuie, în principiu, să fie supus standardelor și procedurilor comune prevăzute de aceasta în vederea returnării sale, iar aceasta atât timp cât șederea sa nu a fost, eventual, regularizată [Hotărârea din 24 februarie 2021, M și alții (Transfer către un stat membru), C-673/19, EU:C:2021:127, punctele 29 și 31, precum și jurisprudența citată].
- 53 Din această perspectivă, reiese, pe de o parte, din cuprinsul articolului 6 alineatul (1) din Directiva 2008/115 că, odată stabilit caracterul ilegal al șederii, orice resortisant al unei țări terțe trebuie, fără a aduce atingere excepțiilor prevăzute la alineatele (2)-(5) ale articolului respectiv și cu respectarea strictă a cerințelor stabilite la articolul 5 din această directivă, să facă obiectul unei decizii de returnare, care trebuie să identifice, dintre țările prevăzute la articolul 3 punctul 3 din Directiva 2008/115, pe cea în care acesta trebuie să fie îndepărtat [Hotărârea din 24 februarie 2021, M și alții (Transfer către un stat membru), C-673/19, EU:C:2021:127, punctele 32 și 39, precum și jurisprudența citată].
- 54 Pe de altă parte, un stat membru nu poate proceda la îndepărtarea unui resortisant al unei țări terțe aflat în situație de ședere ilegală, în temeiul articolului 8 din Directiva 2008/115, fără ca o decizie de returnare în privința acestui resortisant să fi fost adoptată în prealabil cu respectarea garanțiilor materiale și procedurale pe care această directivă le instituie [a se vedea în acest sens Hotărârea din 17 decembrie 2020, Comisia/Ungaria (Primirea solicitanților de protecție internațională), C-808/18, EU:C:2020:1029, punctul 253].
- 55 *Secundo*, articolul 5 din Directiva 2008/115, care constituie o normă generală de care statele membre sunt ținute de îndată ce pun în aplicare această directivă, obligă autoritatea națională competentă să respecte, în toate stadiile procedurii de returnare, principiul nereturnării, garantat, ca drept fundamental, la articolul 18 din cartă coroborat cu articolul 33 din Convenția privind statutul refugiaților, semnată la Geneva la 28 iulie 1951, astfel cum a fost modificată prin Protocolul privind statutul refugiaților, precum și la articolul 19 alineatul (2) din cartă. Aceasta este situația printre altele, după cum se amintește la punctul 53 din prezenta hotărâre, atunci când autoritatea respectivă preconizează, după ascultarea persoanei interesate, să adopte o decizie de returnare în privința acesteia [a se vedea în acest sens Hotărârea din 17 decembrie 2020, Comisia/Ungaria (Primirea solicitanților de protecție internațională), C-808/18, EU:C:2020:1029, punctul 250 și jurisprudența citată].

- 56 În consecință, articolul 5 din Directiva 2008/115 se opune ca un resortisant al unei țări terțe să facă obiectul unei decizii de returnare atunci când această decizie vizează, ca țară de destinație, o țară în care există motive serioase și întemeiate de a se crede că, în cazul executării deciziei menționate, acest resortisant ar fi expus unui risc real de tratamente contrare articolului 18 sau articolului 19 alineatul (2) din cartă.
- 57 În temeiul articolului 19 alineatul (2), nimeni nu poate fi strămutat către un stat unde există un risc serios de a fi supus nu numai pedepsei cu moartea, ci și torturii sau unor tratamente inumane sau degradante, în sensul articolului 4 din cartă. Interzicerea pedepselor sau a tratamentelor inumane sau degradante, prevăzută la acest articol 4, are un caracter absolut în condițiile în care este strâns legată de respectarea demnității umane, vizată la articolul 1 din cartă (Hotărârea din 5 aprilie 2016, Aranyosi și Căldăraru, C-404/15 și C-659/15 PPU, EU:C:2016:198, punctul 85).
- 58 Prin urmare, atunci când există motive serioase și întemeiate de a se crede că un resortisant al unei țări terțe aflat în situație de ședere ilegală pe teritoriul unui stat membru ar fi expus, în cazul returnării într-o țară terță, unui risc real de tratamente inumane sau degradante, în sensul articolului 4 din cartă coroborat cu articolul 1 și cu articolul 19 alineatul (2) din aceasta, resortisantul respectiv nu poate face obiectul unei decizii de returnare în această țară atât timp cât persistă un asemenea risc.
- 59 De asemenea, resortisantul menționat nu poate face obiectul unei măsuri de îndepărtare în cursul acestei perioade, așa cum prevede de altfel în mod expres articolul 9 alineatul (1) din Directiva 2008/115.
- 60 *Tertio*, în conformitate cu articolul 52 alineatul (3) din cartă, în condițiile în care drepturile garantate la articolul 4 din aceasta corespund celor garantate la articolul 3 din CEDO, înțelesul și întinderea drepturilor respective sunt aceleași cu cele prevăzute de articolul 3 menționat din CEDO [Hotărârea din 24 aprilie 2018, MP (Protecție subsidiară a unei victime a unor torturi anterioare), C-353/16, EU:C:2018:276, punctul 37].
- 61 Or, din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului referitoare la articolul 3 din CEDO reiese că durerea cauzată de o boală care survine în mod natural, indiferent dacă este fizică sau mintală, poate intra sub incidența acestui articol 3 dacă este exacerbată sau riscă să fie exacerbată de un tratament, indiferent dacă acesta rezultă din condițiile de detenție, dintr-o expulzare sau din alte măsuri, pentru care autoritățile pot fi făcute răspunzătoare, iar aceasta cu condiția ca durerea rezultată de aici să atingă nivelul de gravitate cerut în temeiul articolului 3 menționat [a se vedea în acest sens Hotărârea Paposhvili, § 174 și 175, precum și Hotărârea din 24 aprilie 2018, MP (Protecție subsidiară a unei victime a unor torturi anterioare), C-353/16, EU:C:2018:276, punctul 38].
- 62 Astfel, trebuie amintit că, pentru a intra sub incidența articolului 3 din CEDO, un tratament trebuie să atingă un nivel minim de gravitate, aprecierea acestui nivel minim fiind relativă și depinzând de toate elementele cauzei (Curtea EDO, 20 octombrie 2016, Muršić împotriva Croației, ECLI:CE:ECHR:2016:1020JUD000733413, § 97; Curtea EDO, 7 decembrie 2021, Savran împotriva Danemarcei, CE:ECHR:2021:1207JUD005746715, § 122 și jurisprudența citată).
- 63 În această privință, din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului rezultă că articolul 3 din CEDO se opune îndepărtării unei persoane grav bolnave în privința căreia există un risc de deces iminent sau în privința căreia există motive serioase de a se crede că, chiar dacă nu este

supusă unui risc iminent de a muri, s-ar confrunța, ca urmare a lipsei de tratamente adecvate în țara de destinație sau a lipsei accesului la acestea, cu un risc real de a fi expusă unei degradări grave, rapide și ireversibile a stării sale de sănătate, care provoacă dureri intense sau o reducere semnificativă a speranței sale de viață [a se vedea în acest sens Hotărârea Paposhvili, § 178 și 183, precum și Hotărârea din 24 aprilie 2018, MP (Protecție subsidiară a unei victime a unor torturi anterioare), C-353/16, EU:C:2018:276, punctul 40].

- 64 În plus, din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului reiese că Hotărârea Paposhvili amintită stabilește un standard care ține seama în mod corespunzător de toate considerațiile pertinente în sensul articolului 3 din CEDO, în măsura în care protejează dreptul general al statelor de a controla intrarea, șederea și îndepărtarea cetățenilor străini, recunoscând totodată natura absolută a acestui articol (Curtea EDO, 7 decembrie 2021, Savran împotriva Danemarcei, CE:ECHR:2021:1207JUD005746715, § 133).
- 65 Rezultă în mod constant din jurisprudența Curții că nivelul de gravitate cerut în materie în vederea aplicării articolului 4 din cartă echivalează cu nivelul de gravitate impus, în aceleași împrejurări, în temeiul articolului 3 din CEDO [Hotărârea din 16 februarie 2017, C. K. și alții, C-578/16 PPU, EU:C:2017:127, punctul 67, precum și Hotărârea din 24 aprilie 2018, MP (Protecție subsidiară a unei victime a unor torturi anterioare), C-353/16, EU:C:2018:276, punctul 37].
- 66 Din cuprinsul punctelor 52-65 din prezenta hotărâre rezultă că articolul 5 din Directiva 2008/115 coroborat cu articolele 1 și 4, precum și cu articolul 19 alineatul (2) din cartă se opune ca un stat membru să adopte o decizie de returnare sau să procedeze la îndepărtarea unui resortisant al unei țări terțe aflat în situație de ședere ilegală pe teritoriul acestui stat membru și care suferă de o boală gravă, atunci când există motive serioase și întemeiate de a se crede că returnarea resortisantului respectiv l-ar expune pe acesta din urmă, ca urmare a indisponibilității unor îngrijiri adecvate în țara de destinație, unui risc real de reducere semnificativă a speranței sale de viață sau de deteriorare rapidă, semnificativă și iremediabilă a stării sale de sănătate, care cauzează dureri intense.
- 67 În al doilea rând, trebuie să se examineze, în vederea soluționării cauzei principale, dacă un stat membru trebuie să se abțină de la adoptarea unei decizii de returnare sau a unei măsuri de îndepărtare în privința unui resortisant al unei țări terțe aflat în situație de ședere ilegală pe teritoriul acestui stat membru și care suferă de o boală gravă, atunci când există motive serioase și întemeiate de a se crede că acest resortisant ar fi expus, în caz de returnare, unui risc real de creștere a durerii sale, ca urmare a interzicerii, în țara de destinație, a singurului tratament analgezic eficient, fără însă ca o asemenea returnare să îl expună riscului ca boala de care suferă să se agraveze.
- 68 În această privință, după cum s-a arătat la punctele 61, 63 și 65 din prezenta hotărâre, un stat membru este susceptibil să încalce interzicerea tratamentelor inumane și degradante, consacrată la articolul 4 din cartă, atunci când decizia de returnare sau măsura de îndepărtare adoptată de autoritățile sale riscă să agraveze durerea care este cauzată unui resortisant al unei țări terțe de o boală survenită în mod natural într-o asemenea măsură încât această durere atinge nivelul de gravitate prevăzut la aceste puncte.
- 69 Prin urmare, împrejurarea că numai durerea legată de boala gravă a unui resortisant al unei țări terțe aflat în situație de ședere ilegală pe teritoriul unui stat membru riscă să se agraveze în cazul returnării acestui resortisant nu este suficientă pentru a se exclude posibilitatea ca o asemenea

returnare să fie contrară articolului 4 din cartă. Acest lucru este valabil cu atât mai mult cu cât o creștere a durerii legate de o boală poate conduce, ea însăși, la o deteriorare a stării de sănătate fizice sau mintale propriu-zise a persoanei în cauză.

- 70 Cu toate acestea, nu orice risc de creștere a durerii, care ar rezulta din returnarea unui resortisant al unei țări terțe, îl expune pe acesta din urmă unui tratament contrar articolului 4 din cartă. Astfel, prin analogie cu cele expuse la punctul 66 din prezenta hotărâre, trebuie de asemenea să existe motive serioase și întemeiate de a se crede că, în caz de returnare, acest resortisant ar fi expus riscului real ca durerea sa să crească rapid, semnificativ și iremediabil.
- 71 În această privință, este necesar să se precizeze, *primo*, că există motive serioase pentru a se considera că un resortisant al unei țări terțe riscă să fie expus, în caz de returnare, unei creșteri semnificative și iremediabile a durerii cauzate de boala sa, printre altele atunci când se stabilește că, în țara de destinație, singurul tratament analgezic eficace nu îi poate fi administrat în mod legal și că lipsa unui asemenea tratament l-ar expune unei dureri de o asemenea intensitate încât ar fi contrară demnității umane, întrucât i-ar putea provoca tulburări psihice grave și ireversibile sau chiar l-ar putea determina să se sinucidă, aspect pe care instanța de trimitere trebuie să îl stabilească în lumina tuturor datelor, inclusiv medicale, pertinente. În special, trebuie să se aprecieze natura ireversibilă a creșterii durerii ținând seama de o multitudine de factori, inclusiv de efectele directe și de consecințele mai indirecte ale unei asemenea creșteri (a se vedea prin analogie Curtea EDO, Hotărârea Savran împotriva Danemarcei, CE:ECHR:2021:1207JUD005746715, § 138).
- 72 În ceea ce privește, *secundo*, cerința ca returnarea resortisantului în cauză al unei țări terțe să riște să îi provoace persoanei interesate o creștere rapidă a durerii sale, trebuie subliniat că o asemenea condiție nu poate fi interpretată atât de strict încât să nu împiedice returnarea unui resortisant al unei țări terțe grav bolnav decât în cazurile extreme în care acesta din urmă ar suferi o creștere semnificativă și iremediabilă a durerii sale imediat după sosirea sa pe teritoriul țării de destinație sau imediat după această sosire. Dimpotrivă, trebuie să se țină seama de faptul că creșterea durerii persoanei în cauză, cauzată de returnarea sa într-o țară în care nu sunt disponibile tratamentele adecvate, poate fi progresivă și că poate fi necesar un anumit interval de timp pentru ca această creștere să devină semnificativă și iremediabilă.
- 73 În plus, necesitatea de a lua în considerare toate elementele pertinente, în scopul aprecierii nivelului de gravitate cerut în materie în temeiul articolului 4 din cartă, precum și partea de speculație inerentă unei asemenea examinări prospective se opun condiției ca, pentru a fi considerată rapidă, creșterea durerii unui resortisant al unei țări terțe în caz de returnare să se poată produce într-un termen prestabilit în dreptul statului membru în cauză în mod absolut.
- 74 Astfel, autoritatea națională competentă trebuie să poată evalua comparativ, în funcție de patologia de care suferă resortisantul unei țări terțe, rapiditatea cu care poate interveni o asemenea creștere în caz de returnare, pe de o parte, și gradul de intensitate al creșterii durerii, cu privire la care există temeri într-o asemenea ipoteză, pe de altă parte.
- 75 Dacă statele membre stabilesc un termen, acesta trebuie să fie pur indicativ și nu va scuti autoritatea națională competentă de o examinare concretă a situației resortisantului în cauză al unei țări terțe în raport cu ansamblul elementelor pertinente, printre care cele menționate la punctul precedent, ținând seama de patologia de care suferă resortisantul respectiv.

- 76 Din ansamblul considerațiilor care precedă rezultă că articolul 5 din Directiva 2008/115 coroborat cu articolele 1 și 4 din cartă, precum și cu articolul 19 alineatul (2) din aceasta trebuie să fie interpretat în sensul că se opune adoptării unei decizii de returnare sau a unei măsuri de îndepărtare în privința unui resortisant al unei țări terțe aflat în situație de ședere ilegală pe teritoriul unui stat membru și care suferă de o boală gravă, atunci când există motive serioase și întemeiate de a se crede că persoana interesată ar fi expusă, în țara terță în care ar fi îndepărtată, riscului real al unei creșteri semnificative, iremediabile și rapide a durerii sale în caz de returnare, din cauza interzicerii în acea țară a singurului tratament analgezic eficace. Un stat membru nu poate să prevadă un termen strict în cursul căruia o asemenea creștere trebuie să se poată materializa pentru ca această decizie de returnare sau această măsură de îndepărtare să poată fi împiedicată.

Cu privire la a treia întrebare preliminară

- 77 Prin intermediul celei de a treia întrebări preliminare, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă Directiva 2008/115 coroborată cu articolele 1, 4 și 19 din cartă trebuie să fie interpretată în sensul că se opune ca consecințele măsurii de îndepărtare propriu-zise asupra stării de sănătate a resortisantului unei țări terțe să nu fie luate în considerare de autoritatea națională competentă decât pentru a examina dacă acesta este în măsură să călătorească.
- 78 Din cererea de decizie preliminară reiese că instanța de trimitere pornește de la premisa că reglementarea neerlandeză în cauză face distincție între, pe de o parte, aprecierea riscului ca întreruperea tratamentului administrat unui resortisant al unei țări terțe, cauzată de returnarea sa, să provoace pe termen scurt o „situație de urgență medicală”, în sensul punctului 7.1.3 din Circulara privind străinii, și, pe de altă parte, aprecierea consecințelor măsurii de îndepărtare propriu-zise, care trebuie să se înscrie în cadrul examinării capacității de a călători a acestui resortisant și care presupune, prin urmare, să nu se țină seama decât de consecințele medicale care pot surveni în cursul îndepărtării respective, cu excluderea celor care se pot manifesta, la finalul acesteia, în țara de destinație.
- 79 Guvernul neerlandez contestă că aceasta ar fi practica autorității naționale competente în cauză. Cu toate acestea, în conformitate cu jurisprudența amintită la punctul 44 din prezenta hotărâre, trebuie să se răspundă la a treia întrebare pornind de la premisa expusă de instanța de trimitere.
- 80 Sub rezerva acestei precizări, din motivarea răspunsului la prima și a doua întrebare reiese că articolul 5 și articolul 9 alineatul (1) litera (a) din Directiva 2008/115 impun ca, înainte de a adopta o decizie de returnare sau de a proceda la îndepărtarea unui resortisant al unei țări terțe care suferă de o boală gravă, statele membre să poată înlătura orice îndoială serioasă cu privire la riscul ca returnarea acestui resortisant să cauzeze o agravare rapidă, semnificativă și iremediabilă a bolii respective sau a durerilor cauzate de aceasta din urmă. Atunci când o asemenea îndoială nu poate fi înlăturată, autoritatea națională competentă nu poate adopta o decizie de returnare și nici nu poate proceda la îndepărtarea resortisantului în cauză al unei țări terțe.
- 81 Deși o asemenea interdicție este valabilă de asemenea atât timp cât statul membru în cauză nu este în măsură să organizeze îndepărtarea propriu-zisă a resortisantului în cauză al unei țări terțe astfel încât să se asigure printre altele că resortisantul respectiv nu va fi expus unui risc de creștere semnificativă și iremediabilă a bolii sau a durerii sale în cursul acestei îndepărtări, nu se poate concluziona că este suficient ca statul membru respectiv să garanteze că resortisantul menționat va beneficia de îngrijiri adecvate în cursul îndepărtării sale pentru a putea adopta o decizie de returnare în privința acestuia sau pentru a putea proceda la îndepărtarea sa. Astfel, statul

membru în cauză trebuie să se asigure că, atunci când starea de sănătate a persoanei în discuție o impune, aceasta primește îngrijiri medicale nu numai în timpul îndepărtării propriu-zise, ci și la finalul acesteia, în țara de destinație (a se vedea prin analogie Hotărârea din 16 februarie 2017, C. K. și alții, C-578/16 PPU, EU:C:2017:127, punctele 76-82).

- 82 Din ansamblul considerațiilor care precedă rezultă că articolul 5 și articolul 9 alineatul (1) litera (a) din Directiva 2008/115 coroborate cu articolele 1 și 4 din cartă, precum și cu articolul 19 alineatul (2) din aceasta trebuie să fie interpretate în sensul că se opun ca consecințele măsurii de îndepărtare propriu-zise asupra stării de sănătate a unui resortisant al unei țări terțe să nu fie luate în considerare de autoritatea națională competentă decât pentru a examina dacă acesta este în măsură să călătorească.

Cu privire la a patra întrebare preliminară

- 83 Prin intermediul celei de a patra întrebări, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă Directiva 2008/115 coroborată cu articolul 7, precum și cu articolele 1 și 4 din cartă trebuie să fie interpretată în sensul că starea de sănătate a unui resortisant al unei țări terțe aflat în situație de ședere ilegală pe teritoriul unui stat membru și îngrijirile pe care acest resortisant le primește pe teritoriul respectiv ca urmare a bolii grave de care suferă trebuie să fie luate în considerare de acest stat membru pentru a aprecia dacă, în temeiul dreptului la respectarea vieții sale private, trebuie ca persoanei interesate să i se recunoască un drept de ședere pe teritoriul statului membru menționat sau ca data îndepărtării sale să fie amânată.
- 84 În primul rând, trebuie amintit că normele și procedurile comune instituite prin Directiva 2008/115 nu se referă decât la adoptarea unor decizii de returnare și la executarea deciziilor respective, întrucât această directivă nu are ca obiect armonizarea integrală a normelor statelor membre privind șederea resortisanților străini. Prin urmare, directiva menționată nu reglementează nici modul în care trebuie să fie atribuit resortisanților unor țări terțe un drept de ședere, nici consecințele șederii ilegale pe teritoriul unui stat membru a unor resortisanți ai unor țări terțe în privința cărora nu poate fi adoptată nicio decizie de returnare către o țară terță [a se vedea în acest sens Hotărârea din 8 mai 2018, K. A. și alții (Reîntregirea familiei în Belgia), C-82/16, EU:C:2018:308, punctele 44 și 45, precum și Hotărârea din 24 februarie 2021, M și alții (Transfer către un stat membru), C-673/19, EU:C:2021:127, punctele 43 și 44].
- 85 Prin urmare, nicio dispoziție a Directivei 2008/115 nu poate fi interpretată în sensul că ar impune ca un stat membru să acorde un permis de ședere unui resortisant al unei țări terțe aflat în situație de ședere ilegală pe teritoriul său, în cazul în care acest resortisant nu poate face obiectul nici al unei decizii de returnare, nici al unei măsuri de îndepărtare, pentru motivul că există motive serioase și întemeiate de a se crede că persoana interesată ar fi expusă, în țara de destinație, unui risc real de creștere rapidă, semnificativă și iremediabilă a durerii cauzate de boala sa.
- 86 În ceea ce privește mai precis articolul 6 alineatul (4) din Directiva 2008/115, această dispoziție se limitează să permită statelor membre să acorde, din motive de compasiune sau umanitare, un drept de ședere, în temeiul dreptului lor național, iar nu al dreptului Uniunii, resortisanților unor țări terțe care locuiesc ilegal pe teritoriul lor.
- 87 Or, în conformitate cu articolul 51 alineatul (2) din cartă, dispozițiile acesteia nu extind domeniul de aplicare al dreptului Uniunii. Prin urmare, nu se poate considera că, în temeiul articolului 7 din cartă, un stat membru poate fi obligat să acorde un drept de ședere unui resortisant al unei țări terțe care intră în domeniul de aplicare al acestei directive.

- 88 Cu toate acestea, trebuie arătat, în al doilea rând, că obiectivul principal al Directivei 2008/115 constă, astfel cum reiese din considerentele (2) și (4) ale acesteia, în instituirea unei politici eficiente de îndepărtare și de returnare, cu respectarea deplină a drepturilor fundamentale, precum și a demnității persoanelor în cauză (Hotărârea din 19 iunie 2018, Gnandi, C-181/16, EU:C:2018:465, punctul 48 și jurisprudența citată).
- 89 În consecință, atunci când pun în aplicare Directiva 2008/115, inclusiv atunci când intenționează să adopte o decizie de returnare sau o măsură de îndepărtare în privința unui resortisant al unei țări terțe aflat în situație de ședere ilegală, statele membre sunt obligate să respecte drepturile fundamentale care îi sunt recunoscute acestui resortisant de cartă (Hotărârea din 11 iunie 2015, Zh. și O., C-554/13, EU:C:2015:377, punctul 69).
- 90 Acest lucru este valabil printre altele în ceea ce privește dreptul la respectarea vieții private și de familie a resortisantului menționat, astfel cum este garantat la articolul 7 din cartă. Acest drept, vizat mai precis de instanța de trimitere în a patra întrebare, corespunde celui garantat la articolul 8 din CEDO și trebuie, în consecință, să i se recunoască același înțeles și aceeași întindere [Hotărârea din 18 iunie 2020, Comisia/Ungaria (Transparență asociativă), C-78/18, EU:C:2020:476, punctul 122 și jurisprudența citată].
- 91 În această privință, Curtea a statuat că articolul 5 primul paragraf litera (b) din Directiva 2008/115 se opune ca un stat membru să adopte o decizie de returnare fără a lua în considerare elementele pertinente ale vieții de familie a resortisantului unei țări terțe interesat [Hotărârea din 8 mai 2018, K. A. și alții (Reîntregirea familiei în Belgia), C-82/16, EU:C:2018:308, punctul 104].
- 92 Pe de altă parte și deși acest articol 5 nu menționează viața privată a resortisantului unei țări terțe aflat în situație de ședere ilegală printre elementele pe care statele membre trebuie să le ia în considerare atunci când pun în aplicare Directiva 2008/115, nu este mai puțin adevărat că din cuprinsul punctelor 88-90 din prezenta hotărâre rezultă că o decizie de returnare sau o măsură de îndepărtare nu poate fi adoptată dacă încalcă dreptul la respectarea vieții private a resortisantului în cauză al unei țări terțe.
- 93 În această privință, trebuie arătat că tratamentele medicale de care beneficiază un resortisant al unei țări terțe pe teritoriul unui stat membru, chiar dacă resortisantul respectiv locuiește pe acest teritoriu în mod ilegal, fac parte din viața privată a acestuia, în sensul articolului 7 din cartă.
- 94 Astfel, după cum a arătat în esență domnul avocat general la punctul 114 din concluzii, integritatea fizică și mintală a unei persoane participă la dezvoltarea personală a acesteia și, prin urmare, la beneficierea efectivă de dreptul său la respectarea vieții private, care include de asemenea, într-un anumit grad, dreptul individului de a stabili și de a dezvolta relații cu semenii săi (a se vedea în acest sens Curtea EDO, Hotărârea din 8 aprilie 2021, Vavricka și alții împotriva Republicii Cehe, CE:ECHR:2021:0408JUD004762113, § 261).
- 95 Prin urmare, așa cum confirmă articolul 5 primul paragraf litera (c) și articolul 9 alineatul (2) litera (a) din Directiva 2008/115, autoritatea națională competentă nu poate să adopte o decizie de returnare sau să procedeze la îndepărtarea unui resortisant al unei țări terțe decât cu luarea în considerare a stării de sănătate a acestuia.
- 96 Cu toate acestea, trebuie amintit că dreptul la respectarea vieții private, consacrat la articolul 7 din cartă, nu este o prerogativă absolută, ci trebuie luat în considerare în raport cu funcția sa în societate. Astfel, după cum reiese din cuprinsul articolului 52 alineatul (1) din cartă, aceasta

admite restrângeri ale exercițiului acestui drept, cu condiția ca respectivele restrângeri să fie prevăzute de lege, să respecte substanța dreptului menționat și, cu respectarea principiului proporționalității, să fie necesare și să răspundă efectiv unor obiective de interes general recunoscute de Uniune sau necesității protejării drepturilor și libertăților celorlalți (Hotărârea din 5 aprilie 2022, Commissioner of An Garda Síochána și alții, C-140/20, EU:C:2022:258, punctul 48, precum și jurisprudența citată).

- 97 În această privință, trebuie arătat că instituirea unei politici eficiente de îndepărtare și de returnare, care este urmărită de Directiva 2008/115, așa cum subliniază considerentul (2) al acesteia din urmă, constituie un obiectiv de interes general recunoscut de dreptul Uniunii.
- 98 Cu toate acestea, articolul 52 alineatul (1) din cartă impune de asemenea să se examineze printre altele dacă adoptarea unei decizii de returnare sau a unei măsuri de îndepărtare față de un resortisant al unei țări terțe afectat de o boală gravă și care beneficiază, în statul membru în cauză, de un tratament analgezic indisponibil în țara de destinație nu afectează substanța dreptului său la viață privată și respectă principiul proporționalității.
- 99 O asemenea examinare presupune luarea în considerare a tuturor legăturilor sociale pe care acest resortisant le-a creat în cadrul statului membru în care locuiește în mod ilegal, ținând seama în mod corespunzător de fragilitatea și de starea de dependență specială care este cauzată de starea sa de sănătate. Cu toate acestea, după cum a subliniat domnul avocat general în esență la punctul 112 din concluzii, atunci când acest resortisant și-a dezvoltat viața privată în cadrul statului membru respectiv fără a dispune în acesta de un permis de ședere, numai motive excepționale se pot opune ca el să facă obiectul unei proceduri de returnare (a se vedea prin analogie Curtea EDO, Hotărârea din 28 iulie 2020, Pormes împotriva Țărilor de Jos, CE:ECHR:2020:0728JUD002540214, § 53 și 58).
- 100 Pe de altă parte, împrejurarea că, în caz de returnare, acest resortisant nu ar mai dispune de aceleași tratamente ca cele care îi sunt administrate în statul membru pe teritoriul căruia locuiește ilegal și ar fi posibil, ca urmare a acestui fapt, ca dezvoltarea relațiilor sale sociale în țara de destinație să fie afectată nu poate, în sine, să împiedice, în temeiul articolului 7 din cartă, adoptarea unei decizii de returnare sau a unei măsuri de îndepărtare în privința sa.
- 101 Astfel, după cum s-a amintit la punctele 60 și 64 din prezenta hotărâre, condițiile în care articolul 4 din cartă se opune returnării unui resortisant al unei țări terțe aflat în situație de ședere ilegală și care suferă de o boală gravă sunt stricte.
- 102 Prin urmare, atunci când asemenea condiții nu sunt îndeplinite, articolul 7 din cartă nu poate impune unui stat membru să renunțe la adoptarea unei decizii de returnare sau a unei măsuri de îndepărtare față de resortisantul respectiv numai din cauza riscului unei deteriorări a stării de sănătate a acestuia din urmă în țara de destinație, în caz contrar aceste condiții fiind lipsite de caracterul lor efectiv.
- 103 Din ansamblul considerațiilor care precedă rezultă că Directiva 2008/115 coroborată cu articolul 7, precum și cu articolele 1 și 4 din cartă trebuie să fie interpretată în sensul că:
- nu impune statului membru pe teritoriul căruia un resortisant al unei țări terțe se află în situație de ședere ilegală să îi acorde acestuia un permis de ședere atunci când el nu poate face obiectul nici al unei decizii de returnare, nici al unei măsuri de îndepărtare, ca urmare a faptului că există motive serioase și întemeiate de a se crede că ar fi expus, în țara de destinație, riscului

real al unei creșteri rapide, semnificative și iremediabile a durerii cauzate de boala gravă de care suferă;

- starea de sănătate a resortisantului respectiv și îngrijirile pe care acesta le primește pe teritoriul amintit ca urmare a acestei boli trebuie să fie luate în considerare, împreună cu toate celelalte elemente pertinente, de autoritatea națională competentă atunci când examinează dacă dreptul la respectarea vieții private a resortisantului menționat se opune ca acesta să facă obiectul unei decizii de returnare sau al unei măsuri de îndepărtare;
- adoptarea unei asemenea decizii sau măsuri nu încalcă acest drept pentru simplul motiv că, în cazul returnării în țara de destinație, acesta ar fi expus riscului ca starea sa de sănătate să se deterioreze, atunci când un astfel de risc nu atinge nivelul de gravitate cerut în temeiul articolului 4 din cartă.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- 104 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Marea Cameră) declară:

- 1) Articolul 5 din Directiva 2008/115/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 decembrie 2008 privind standardele și procedurile comune aplicabile în statele membre pentru returnarea resortisanților țărilor terțe aflați în situație de ședere ilegală coroborat cu articolele 1 și 4 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, precum și cu articolul 19 alineatul (2) din aceasta**

trebuie să fie interpretat în sensul că

se opune adoptării unei decizii de returnare sau a unei măsuri de îndepărtare în privința unui resortisant al unei țări terțe aflat în situație de ședere ilegală pe teritoriul unui stat membru și care suferă de o boală gravă, atunci când există motive serioase și întemeiate de a se crede că persoana interesată ar fi expusă, în țara terță în care ar fi îndepărtată, riscului real al unei creșteri semnificative, iremediabile și rapide a durerii sale în caz de returnare, din cauza interzicerii în acea țară a singurului tratament analgezic eficace. Un stat membru nu poate să prevadă un termen strict în cursul căruia o asemenea creștere trebuie să se poată materializa pentru ca această decizie de returnare sau această măsură de îndepărtare să poată fi împiedicată.

- 2) Articolul 5 și articolul 9 alineatul (1) litera (a) din Directiva 2008/115 coroborate cu articolele 1 și 4 din Carta drepturilor fundamentale, precum și cu articolul 19 alineatul (2) din aceasta**

trebuie să fie interpretate în sensul că

se opun ca consecințele măsurii de îndepărtare propriu-zise asupra stării de sănătate a unui resortisant al unei țări terțe să nu fie luate în considerare de autoritatea națională competentă decât pentru a examina dacă acesta este în măsură să călătorească.

3) Directiva 2008/115 coroborată cu articolul 7, precum și cu articolele 1 și 4 din Carta drepturilor fundamentale

trebuie să fie interpretată în sensul că:

- nu impune statului membru pe teritoriul căruia un resortisant al unei țări terțe se află în situație de ședere ilegală să îi acorde acestuia un permis de ședere atunci când el nu poate face obiectul nici al unei decizii de returnare, nici al unei măsuri de îndepărtare, ca urmare a faptului că există motive serioase și întemeiate de a se crede că ar fi expus, în țara de destinație, riscului real al unei creșteri rapide, semnificative și iremediabile a durerii cauzate de boala gravă de care suferă;**
- starea de sănătate a resortisantului respectiv și îngrijirile pe care acesta le primește pe teritoriul amintit ca urmare a acestei boli trebuie să fie luate în considerare, împreună cu toate celelalte elemente pertinente, de autoritatea națională competentă atunci când examinează dacă dreptul la respectarea vieții private a resortisantului menționat se opune ca acesta să facă obiectul unei decizii de returnare sau al unei măsuri de îndepărtare;**
- adoptarea unei asemenea decizii sau măsuri nu încalcă acest drept pentru simplul motiv că, în cazul returnării în țara de destinație, acesta ar fi expus riscului ca starea sa de sănătate să se deterioreze, atunci când un astfel de risc nu atinge nivelul de gravitate cerut în temeiul articolului 4 din cartă.**

Semnături